
УДК 339.72

Циганов С. А.

Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Сизоненко В. А.

Циганова Н. В.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ

Розглянуто організацію регулювання та нагляду за діяльністю банківської системи в контексті глобалізаційних процесів. Виявлено бажані напрями змін у розвитку банківської системи й інтегруванні у європейський і світовий фінансовий та економічний простір. Обґрунтовано необхідність застосування міжнародних стандартів та обов'язкових економічних нормативів, посилення дії превентивних заходів. Зроблено висновок щодо необхідності інституційних змін у регулюванні банківських систем, забезпечення їх стабільного функціонування та спрямованості на фінансове забезпечення інноваційного розвитку.

Ключові слова: банківська система, глобалізація, інноваційний розвиток, економічні нормативи діяльності банків, Базель III, капіталізація банків, ліквідність банків, стимулювання дострокового кредитування.

Постановка проблеми. Глобалізація як найбільш помітне сучасне явище світової економіки загострює проблему ефективного розвитку національних економік, забезпечення їхньої стій-

кості та конкурентоспроможності. Поширення діяльності компаній та банків, що їх обслуговують, за межі національних економік актуалізує проблему поширення регулятивної діяльності за

національні межі, формування нового рівня банківського регулювання. Реалії трансформаційних процесів в Україні дають змогу діагностувати низку проблем у цій сфері і стверджувати, що такий важливий об'єкт регулятивного впливу держави, як банківська система, не здатний забезпечити дотримання міжнародних рекомендацій і повною мірою виконувати свої функції кредитування реального сектору економіки та зниження ризиків від фінансово-економічних потрясінь світової економіки [1].

Між тим регулювання банківської системи в умовах поглиблення глобалізаційних процесів може бути суттєво вдосконалене на основі подальшого формування та поширення міжнародних рекомендацій щодо стандартів банківського нагляду на глобальному рівні й забезпечення їхньої імплементації, дослідження впливу глобалізації на стан і динаміку розвитку фінансово-кредитних установ – на національному. Наукове обґрунтування можливостей активізації ролі банківської системи в процесах економічного зростання та інтегрування у світовий фінансовий простір дає можливість забезпечити стабільний розвиток національної економіки в умовах глобалізації, знайти оптимальну ринкову нішу в умовах глобальної конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі значна увага приділяється питанням ролі банків у розвитку національної економіки, валютно-фінансової взаємодії країн, визначенню пріоритетів інтеграції фінансово-кредитних установ у європейській та світовий фінансовий простір, аналізу процесів капіталізації банківської системи, реорганізації комерційних банків та іншим питанням, вирішення яких дає змогу оптимізувати монетарний складник зовнішньоекономічної стратегії України, сформулювати засади інституційного механізму валютно-фінансової взаємодії банківської системи України з банківськими системами інших країн та їх угруповань [1–4].

Водночас поза увагою лишаються складні проблеми суперечливого впливу глобалізації на стан та ефективність функціонування національних банківських систем. Особливе значення це має для ринків банківських і фінансових послуг країн, які мають економіку відкритого типу і недостатній валютно-фінансовий потенціал.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Невирішеними частинами загальної проблеми є виявлення впливу глобалізації на розвиток національних банківських систем в умовах обмеженості якісних точок росту в економіці, посилення взаємозалежності країн у світовому просторі. Не визначено характер впливу глобалізації на систему банківського регулювання і нагляду в контексті взаємоузгодженості регулятивних заходів центральних банків щодо транснаціонального банківського капіталу. Дискусійними лишаються проблемні питання регулювання валютно-фінансової взаємодії, подолання асиметричності та неефективності заходів, спрямованих на виявлення і запобігання загрозам стабільності фінансово-кредитного сектору країни на сучасному етапі глобалізаційних процесів.

Мета статті полягає в аналізі причин і наслідків впливу глобалізації на розвиток національних банківських систем, виявленні загального й особливого в регулюванні фінансово-кредитних установ, визначенні перспектив імплементації міжна-

родних вимог та принципів банківського нагляду в практичній діяльності інститутів фінансової сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дотепер існують різні визначення сутності процесу глобалізації, його кількісних і якісних ознак. Поширеним є розуміння глобалізації як сукупності низки процесів і явищ сучасного світового господарства в їх взаємозумовленості і взаємозв'язку. До них відносять рух транскордонних потоків товарів, послуг, міжнародний рух капіталу, технологій, інформації і людей. Характерними ознаками глобалізації є посилення прозорості національних кордонів, наднаціональний перерозподіл ресурсів, пріоритетність орієнтації на світовий ринок у виробництві, торгівлі, інвестуванні. Відбувається територіальна та інституціональна інтеграція ринків, що супроводжується виникненням глобальних проблем, для розв'язання яких необхідне міжнародне співробітництво. Глобалізація принципово змінює співвідношення між зовнішніми та внутрішніми чинниками розвитку на користь перших, зумовлює необхідність адаптації макроекономічного регулювання окремих країн до потреб та вимог світових ринків. Як зазначають дослідники, глобалізація економічного розвитку – об'єктивний процес підпорядкування напрямів розвитку закономірностям і напрямам розвитку світового ринкового господарства [5, с. 362].

Прискорення процесів зрощування національних банківських систем відбувається під впливом новітніх технологій та фінансових інновацій, стрімкого розвитку потужної інфраструктури світового фінансового ринку, які забезпечують усе потужніші комунікації. Комплекс цих явищ посилює взаємозалежність та конкуренцію у світовій банківській сфері як між національними банківськими системами, так і окремими кредитними та фінансовими інституціями. Процеси фінансової глобалізації супроводжуються зміною структури і механізмів функціонування фінансових ринків, посиленням позицій ТНК і транснаціональних банків. Концентрація капіталу і фінансових ринків у банківських системах більш розвинених країн зумовлює їх домінування у можливостях забезпечувати кредитними і фінансовими ресурсами реальний сектор економіки цих та інших країн, збільшує розрив у рівнях розвитку банківських систем, ступені їх інтегрованості у світовий фінансовий простір.

На зламі XX і XXI ст. та протягом двох останніх десятиліть фінансовий сектор більшості країн зазнав значних трансформацій: стали більш відчутними інституційні зміни, значно зросли обсяги активів окремих секторів і підсекторів економіки, більш динамічними стали їх структурні зміни, чітко спостерігається тенденція до формування потужних фінансових конгломератів, інтеграції ринків фінансових і банківських послуг. Процеси фінансової глобалізації прискорюють транскордонний рух банківського капіталу і супроводжуються міжнародними угодами консолідації банків [6], які суттєво впливають на конкурентне середовище не лише в банківських секторах окремих країн, а й на глобальних ринках банківських послуг [7]. Міжнародні угоди M&A сприяють появі глобальних банків (табл. 1), національна належність яких стає формальною. Реально ці банки є корпораціями, що на основі системи участі об'єднують фінансово-кредитні установи різних країн й їхня діяльність лише частково контролюється

національними банківськими регуляторами. Тому гостро постає питання про обмежені можливості регуляторного впливу національних центральних банків на діяльність ТНБ, необхідність узгодження їхніх дій та формування мегарегулятора глобального ринку банківських послуг.

Нині частково ці функції виконує Базельський комітет із питань банківського нагляду, який із 1974 р. функціонує при Банку міжнародних розрахунків і випускає директиви та рекомендації для національних органів банківського нагляду з метою їх уніфікації та недопущення кризових ситуацій у банківських системах. Запропоновані у 1997 р. Базельським комітетом Основні принципи ефективного нагляду та угоди про капітал, відомі як Базель I (1988 р.), Базель II (2004 р.) та Базель III (2010–2011 рр.), визначають комплекс вимог та рекомендацій щодо банківських ризиків та покриття їх власним капіталом банків. Базель III розроблено у відповідь на кризові явища у банківській сфері у 2007–2009 рр. [8] Європейський центральний банк (ЄЦБ) та національні центральні банки країн Європи вже здійснюють імплементацію цих рекомендацій у діяльність комерційних банків. Можливості української банківської системи щодо імплементації Базеля II і Базеля III обмежені ресурсними можливостями вітчизняних банків. Проте Національний банк України також послідовно змінює регулятивні вимоги до банків відповідно до цих рекомендацій. Зокрема, у 2018 р., відповідно до угоди Базель III, запроваджено новий норматив: коефіцієнт покриття ліквідності LCR, який визначається як співвідношення високоякісних ліквідних активів банку до чистого відтоку грошових коштів протягом 30 днів. Відповідно до законодавства ЄС, запровадження LCR відбувалося з 1 жовтня 2015 р. (банки мали забезпечити виконання нормативу на рівні не менше 60%) до 1 січня 2018 р. (передбачалося виконання на рівні 100%). На даний момент 45 країн світу повністю запровадили LCR [9]. В українських банках цей норматив обраховується із середини 2018 р. у тестовому режимі, а з 1 грудня 2018 р. він має обраховуватися щоденно і визначатися як середній показник за 30 днів. 31 грудня передбачено його виконання на рівні 80%, з 1 червня 2019 р. – 90% і з 1 грудня 2019 р. – 100%. Очевидно, не всі вітчизняні банки в змозі будуть його виконати. Однак із 2010 р. НБУ в рамках імплементації міжнародних стандартів банківського нагляду планує запровадити наступний норматив: NSFR (Net Stable Funding Ratio), який має забезпечити суттєві зміни у структурі банківських ресурсів і підвищити стійкість окремих банків та банківської системи у цілому.

Отже, під впливом глобалізаційних процесів об'єктивно ускладнюється організація регулювання та нагляду за діяльністю національних банківських систем, знаходження нових інструментів і побудова механізмів ефективного функціонування ринку фінансових посередників. Але за цих змін повинні залишатися незмінними принципи забезпечення інституційної незалежності регуляторних органів, а саме: надання їм відповідних повноважень, захищеність від утручання у здійснення регуляторних функцій іншими органами державного управління, повноваження ініціювати у разі потреби зміни законодавства. Однак принцип інституційної незалежності центральних банків, який було сформульовано відповідно до Міжнародної фінансової конвенції 1920 р., на

початку XXI ст. зазнає суттєвих змін. По-перше, формування регіональних валютних об'єднань, таких як зона євро, призводить до втрати незалежності центральних банків країн – членів зони, оскільки вони тепер підпорядковуються Європейському центральному банку. По-друге, зростання ролі центральних банків як регуляторів не лише монетарної сфери і банківської системи, а й економіки у цілому, оскільки зміна пропозиції грошей має все більший вплив на темпи зростання ВВП, спричиняє необхідність узгодження регуляторних заходів центральних банків та урядів і неминуче призведе до створення механізмів узгодження їхніх дій та відповідних інституційних змін.

У кінці XX ст. у розвинених країнах також відбуваються зміни щодо розподілу повноважень з регулювання банківських систем між центральними банками та окремими інституціями, такими як Агенція з фінансових послуг у Великій Британії та Японії, Федеральне управління фінансового нагляду (BaFin) у Німеччині та ін. Це пов'язано з розвитком ринків фінансових послуг, банківських систем, потребами уніфікації регуляторних вимог до різних видів фінансових посередників. В Україні нині питання створення мегарегулятора є дискусійним і суперечливим, проте вже робляться перші кроки у цьому напрямі: перше читання у Верховній Раді України пройшов законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» № 2413а, відомий як закон про СПЛІТ, яким передбачається зосередження регуляторних функцій у центральному банку. Як показує зарубіжний досвід, у розвинених країнах мегарегулятор функціонує відокремлено від центрального банку, останній відповідає за монетарне регулювання і грошову стабільність.

Одним із проявів фінансової глобалізації є зниження бар'єрів для переливання капіталів і руху фінансових інструментів. Поглиблення міжнародного розподілу праці спричиняє посилення прозорості фінансових меж національних банківських систем. Це сприяє здебільшого економічному зростанню, активізації інвестиційної діяльності й позитивно позначається на добробуті населення країн. Відбувається розширення бази інвесторів, які вкладають капітал у країни, що розвиваються, що сприяє диверсифікації та зниженню ризиків зовнішніх інвестицій для країн, відбувається посилення диверсифікації інвестицій у глобальному вимірі. Але фінансова глобалізація несе низку ризиків, які мають адекватно оцінюватися національними регуляторами. В умовах надмірного притоку капіталу на національні фінансові ринки реакція банківських установ полягає у більш активному використанні отриманих коштів шляхом необмеженого або сприятливого кредитування окремих сегментів (наприклад, ринку іпотечного житла) й прийнятті на себе підвищеного ризику. Водночас інтеграція фінансових ринків зумовлює зростання темпів розповсюдження імпульсів фінансової нестабільності з однієї країни до іншої, а збільшення трансграничних потоків капіталу – зростання ризику закриття позицій у період волатильності. Це провокує вивіз капіталу і, відповідно, зниження ліквідності банківської системи.

Центральні банки у своєму прагненні підвищити ліквідність банківської системи або стимулювати зростання економіки можуть необґрунтовано нарощувати грошову пропозицію.

У результаті цих процесів виникають так звані «фінансові бульбашки»: зростає спекулятивний фінансовий капітал, що не обслуговує потреби реального сектору економіки, посилюється закредитованість економічних суб'єктів і зростають кредитні ризики, а непервернені кредити здатні викликати потрясіння банківської системи. Наприклад, масштабна світова фінансова криза 2007–2009 рр. супроводжувалася низкою банкрутств потужних інвестиційних банків, таких як J.P. Morgan, Ber Stearns, Lehman Brothers, Merrill Lynch, або перетворенням їх на звичайні комерційні банківські установи, як це відбулося з Goldman Sachs і Morgan Stanley [10].

Загрозу для стабільного функціонування банківської системи будь-якої країни становить валютна гегемонія США, ЄС, Японії у сформованій Ямайській світовій валютній системі. Зміцнення в останні роки позицій китайського юаня не змінює принципово режим керованості плаваючих валютних курсів, а лише додає до триади США – ЄС – Японія ще одного світового гравця – Китай. У таких глобалізованих умовах проведення антициклічної та урівноважуючої платіжної балансу монетарної політики дає цим країнам змогу розповсюджувати валютні та фінансові шоки на банківські системи менш розвинених країн, країн із відкритою економікою, які значною мірою залежать від світових валют провідних країн світу.

Слід зауважити, що валютна інтеграція має як позитивні, так і негативні наслідки для діяльності банківських систем, зокрема банківського кредитування. Лібералізація зовнішньої торгівлі і операцій із капіталом створює можливості для підприємств і банківських установ залучати фінансові та кредитні ресурси за кордоном. Але за умов знецінення національної валюти ці запозичення справляють негативний вплив на фінансовий стан банків, який по ланцюжку торкається клієнтів, а за умов інституційної недосконалості функціонування банківської системи здатний спровокувати масштабну банківську кризу. В умовах розгортання інфляційних процесів повернення валютних кредитів стає важким тягарем для суб'єктів господарювання і населення. Банки в країнах зі значною доларизацією економіки все частіше стикаються з неповерненням валютних кредитів, що зменшує рівень їхньої капіталізації і можливості в подальшому надавати кредити суб'єктам господарювання і населенню. Це, відповідно, негативно позначається на грошово-кредитному обігу і макроекономічній стабільності. Тому доцільно постійно вдосконалювати банківські операції з використанням іноземної валюти: стимулювати кредитування в національній валюті шляхом зниження ставки банківських кредитів, підтримувати обмежений попит на іноземну валюту та сприяти посиленню довіри економічних суб'єктів до національної валюти [11, с. 317–323, 504]. Це посилює необхідність урахування стрімкого розвитку глобалізації фінансових ринків, виникнення і поширення макроекономічних ризиків у регулюванні банківських операцій.

Світова практика показує переважання опосередкованих методів регулювання банківських операцій, серед яких найбільшого поширення набули нормативні, коригуючі і податкові методи. Застосування нормативних методів регулювання пов'язане зі зміною кількісних характеристик операцій, установленням розмірів обмежень або пільг. Коригуючим методам властиві гнучкість та

оперативність, можливість обмежувального або стимулюючого впливу як на окремі операції, так і на банківську діяльність у цілому.

Особливе місце економічних методів регулювання належить податковим методам, які спрямовані на реалізацію найбільш актуальних проблем соціально-економічного розвитку тієї чи іншої країни, забезпечення конкурентоспроможності та, відповідно, гідного місця у світогосподарських зв'язках та відносинах.

Для більшості розвинених країн пріоритетним є намагання підпорядкувати банківську діяльність завданням забезпечення стабільного розвитку економіки, підвищення її конкурентоспроможності за рахунок зростання інноваційності. Для цього запроваджуються дієвий механізм пільгового оподаткування та субсидювання інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів, пільговий режим амортизаційних відрахувань та інвестиційного кредиту. По суті, банки перетворюються з фінансових посередників на потужних партнерів, інтегруючи всі складники інноваційного процесу. Уряди цих країн надають підтримку фінансовій інфраструктурі інноваційної діяльності, приймають пряму участь у фінансовому забезпеченні проектів. Окрім того, у практиці багатьох країн поширюється включення фінансово-кредитних установ та венчурних фондів до міжнародної системи виробничої та науково-технічної кооперації [12].

На відміну від такої практики інноваційному розвитку економіки України притаманні негативні риси, невідповідність банківської системи потребам технологічної модернізації економіки [1, с. 168]. Здебільшого відсутні оптимальні організаційні форми інтеграції підприємств і установ виробничого сектору з відповідним ресурсом банківських установ, промислового капіталу з фінансовим капіталом та інтелектуальним капіталом науково-дослідних організацій. Це не дає змоги отримати синергійний ефект від їх взаємодії, забезпечити необхідні зрушення в інноваційному процесі, залучити до нього малий та середній бізнес.

Затвердження обов'язкових для виконання функціональних і інституціональних норм дає змогу впорядкувати регулювання ризиків за операціями банківських установ, що створює основу для дій превентивних заходів, структурувати організаційні заходи щодо банківської діяльності у цілому.

Захист банків та їхніх клієнтів від можливих наслідків фінансових ускладнень та негативних глобалізаційних впливів на практиці здійснюється за допомогою загальних та спеціальних протекційних заходів. До загальних протекційних заходів відносять:

- створення та функціонування фонду гарантування вкладів фізичних осіб;
- формування банками резервів для відшкодування можливих утрат за позиками та іншими активами;
- рефінансування комерційних банків центральними банками.

До спеціальних протекційних заходів належить використання різних видів резервних фондів або інших коштів цільового призначення. Ці заходи є необхідними, але недостатніми в умовах загострення конкурентної боротьби на світових фінансових ринках, дестабілізації валютних курсів, погіршення параметрів платіжних балансів. Для країн, що розвиваються, негативний

вплив на валютні показники та банківську систему справляє і зовнішня заборгованість. Особливо гостро ця заборгованість відчувається в банківській системі України: за даними Міністерства фінансів, станом на 31 грудня 2018 р. прямиї та гарантовані державний борг України становив 78,3 млрд. дол. США, або 62,7% до ВВП країни (у 2017 р. цей показник становив 71,8%, а в 2016 р. – 80,9%) [13]. Негативний вплив глобалізації на банківську систему посилюється для тих країн, які є боржниками МВФ і мають проблеми в управлінні державним боргом. Значна зовнішня заборгованість підвищує залежність банківської системи від курсової динаміки, частки державних цінних паперів у банківських портфелях. Окрім того, виникає потреба у застосуванні регулятивних заходів для операційних структур банків із метою протидії шоковим ситуаціям на світових фінансових ринках.

Сформований дотепер механізм регулювання банківської системи знаходиться у стані безперервного вдосконалення. Так, в Україні з 1 вересня 2018 р. банки можуть отримувати інформацію з Кредитного реєстру НБУ щодо позичальників для оцінювання кредитних ризиків, а з 1 січня 2019 р. усі комерційні банки повинні надавати інформацію до цього реєстру та отримувати її для оцінки ризиків за кредитними операціями. Якщо в Україні такий реєстр лише формується, то в Німеччині він функціонує понад півстоліття і консолідує інформацію про всіх позичальників. Ця інформація доступна всім банкам і не лише полегшує оцінювання кредитоспроможності позичальників, а й дисциплінує їх.

Зменшення власних коштів банків загострює потребу у додатковій капіталізації банківської системи, тому з урахуванням проблем щодо забезпечення капіталізації банків та відповідно до Регламенту ЄС № 575/2013 від 26.06.2013 та Директиви 2013/36/ЄС, які базуються на вимогах Базеля III, НБУ запровадив новий інструмент капіталізації банків, який передбачає можливість залучення коштів до капіталу на строк не менше ніж 50 років із поступовою амортизацією та можливістю конверсії на придбання простих акцій банку [14].

Фінансова лібералізація зумовлює необхідність приведення в дію таких традиційних інструментів, як ставка рефінансування, ринкова процентна ставка, валютний курс, за допомогою яких здійснюється регулятивний вплив не лише на банківську систему, а й на економіку у цілому. Так, застосування високого рівня процентних ставок погіршує стан експорторієнтованих підприємств і показники платіжного балансу, подорожчання кредитних ресурсів ускладнює умови кредитування бізнесу і призводить до деформації балансів банків та погіршення параметрів їхнього фінансового стану. Національний банк України застосовував підняття облікової ставки з 14,5% до 18% з огляду на потреби забезпечення реалізації інфляційного таргетування та зниження курсових коливань. В умовах коли третій рік поспіль знижуються показники інфляції та інфляційні очікування економічних суб'єктів, а ставки кредитування більше ніж удвічі перевищують показники інфляції, логічно очікувати у 2019 р. від НБУ зниження облікової ставки з огляду на потреби розширення кредитування бізнесу та стан ресурсного забезпечення інноваційного розвитку підприємств [15]. Однак те, що НБУ визначає як пріоритет забезпечення цінової стабільності, може

стимулювати його до продовження використання жорстких монетарних обмежень та подальшого ігнорування пріоритетів економічного зростання.

Сьогодні однією з перешкод до відновлення кредитування банками реального сектору економіки є використання такого регулятивного інструменту, як депозитні сертифікати НБУ. Вони були запроваджені для підтримки ліквідності банків та прибутковості їхньої діяльності в умовах фінансової та політичної нестабільності, коли надлишок ліквідних коштів міг бути спрямований на валютний ринок для валютних спекуляцій. Однак можливість фактично безризикового інвестування коштів у депозитні сертифікати НБУ за прийнятним рівнем їхньої доходності не стимулювала банки приймати на себе кредитні ризики, тому економісти закликають НБУ обмежити використання цього інструменту. Натомість Нацбанк з 1 грудня 2019 р. для регулювання ліквідності банківської системи запроваджує новий інструмент – дисконтний депозитний сертифікат і стимулюватиме розвиток вторинного ринку депозитних сертифікатів.

Діапазон заходів державного регулювання банківської діяльності доволі строкатий – від прямого втручання шляхом націоналізації (прикладом може бути український «ПриватБанк»), посилення інституційних заходів до суворого обмеження і заборони операцій, що містять фінансові ризики [16]. На підтримку фінансового сектору в США було виділено 700 млрд. дол. США, у Німеччині – 664 млрд. дол. США, Британії – 654 млрд. дол. США. Зростання державної участі у банківському секторі у країнах Євросоюзу на національному і транскордонному рівнях супроводжується введенням більш жорсткого контролю над банківською системою, обмежень суми кредитів, які банки видають окремим позичальникам. Були введені нові правила оцінки інвестиційних ризиків, створено єдиний регулятивний орган нагляду за діяльністю міжнародних банків [17].

Світова практика накопичила значний досвід регулювання банківської системи в умовах глобалізації. Але цей досвід показує неоднозначні результати застосування тих чи інших заходів. Так, спроби подолати інфляцію засобами використання жорстких монетарних інструментів стримують позитивну динаміку економічного зростання у реальному секторі. Відкритість економіки більшості країн із трансформаційною економікою посилює вразливість фінансового сектору і банківської системи до зовнішніх шоків. Унаслідок цього надмірно посилюється волатильність валютного ринку, змінюються вартість фінансових ресурсів, стан платіжного балансу країни та ін. Нестабільність таких економічних показників, як ціни, процентні ставки, валютний курс та ін., негативно впливає на якість банківського менеджменту, не дає змоги реально визначити прибутковість кредитування окремих проектів, що впливає на горизонт прийняття рішень і строк надання кредитів.

В Україні банківська система потребує посилення інституціонального забезпечення не лише в контексті глобалізації а й з урахуванням існування значного тіншового сектору, відмивання коштів, інших порушень банківської діяльності. Важливо забезпечити ефективний нагляд за банківською діяльністю, створити умови, що унеможливають використання банківських установ для відмивання грошей і незаконного виведення їх за кордон. Зазначимо, що Національний банк України здійснює певну роботу у цьому напрямі:

встановлено окремі правові механізми запобігання використанню фіктивних документів під час відкриття рахунків у банках, удосконалено правила ідентифікації клієнтів. Національна система масових електронних платежів дає змогу суттєво скоротити готівковий оборот в економіці країни, що сприяє ефективному контролю держави над рухом коштів за кордон через банківську систему. Ці заходи вже дають певні результати: НБУ було виявлено в останні два-три роки низку випадків здійснення комерційними банками багаторазових платежів в іноземній валюті невеликими сумами за стислий термін часу, що мали ознаки сумнівних операцій. Внесення відповідних змін у нормативно-правові акти заблокувало умови для проведення сумнівних та незаконних операцій. Загалом за 2018 р. НБУ в рамках фінансового моніторингу направив правоохоронним органам інформацію щодо операцій 42 банків та восьми небанківських фінансових установ.

За оцінкою фахівців, важливим моментом у регулюванні банківської системи є координація заходів монетарної та фіскальної політики, вдосконалення структури емісійного та трансмісійного механізму балансування попиту та пропозиції грошей [18; 19]. При цьому в умовах глобалізації фінансові ризики модифікуються, що становить труднощі в їх розпізнаванні і додаткову загрозу для грошово-кредитного обігу. Тому потрібно розширювати традиційні інструменти регулювання банківської системи, доповнювати їх новітніми, передусім інституційними та фінансово-пруденційними [20, с. 84], що повинно позитивно впливати на зміцнення фінансової стабільності [21].

Застосування пруденційних інструментів, систем моніторингу і протидії тіншовим операціям у банківській сфері відбувається шляхом удосконалення стандартів обліку та аудиту регулювання якості активів банків. Ці заходи мають характер загальноприйнятих рекомендацій. Конкретна практика застосування фінансових інструментів регулювання має свої особливості для кожної країни. У регулюванні вітчизняної банківської системи за цим напрямом у 2018 р. також спостерігалися зміни, серед яких – запровадження у бухгалтерському обліку Міжнародного стандарту фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти» (МСФО 9). Перехід банків до МСФО 9 є дещо проблемним, НБУ декілька раз його відтермінував.

При цьому слід урахувати, що глобалізація загострює питання достовірності вимірювання надійності банківських систем і окремих банків. Виникнення і поширення кризових явищ у фінансовій сфері, банкрутство всесвітньо відомих інвестиційних та комерційних банків виявили невисоку ефективність й об'єктивність діяльності багатьох рейтингових агенцій. Відсутність належної юридичної відповідальності не дає змоги офіційно підтверджувати фінансову спроможність і надійність як окремих фінансово-кредитних установ, так і банківських систем окремих країн, зменшувати тим самим фінансові ризики їхньої діяльності.

Підвищення ролі банківських систем кожної країни в економічному зростанні досягається за рахунок спрямування регулятивних заходів на адекватність інноваційним трендам світового розвитку [22, с. 97–127]. Формування інтегрованої структури світової інноваційної сфери відбувається шляхом використання спільного інтелектуального потенціалу, фінансових, виробничих та інформаційних ресурсів. Це, безумовно, познача-

ється на банківській діяльності, змушує кредитні та фінансові установи забезпечувати необхідними інвестиційними ресурсами реальний сектор економіки, приймати безпосередню участь в організації інноваційних процесів.

У цих умовах забезпечення ефективного функціонування банківської системи на національному рівні вимагає все більшої адаптації регулятивних інструментів до вимог міжнародних норм регулювання, таких як Базель III. Така робота здійснюється в розвинених країнах у напрямках удосконалення фінансових ринків, посилення співробітництва та прозорості у сфері контролю над джерелами фінансування активів, термінами погашення пасивів, боротьби з тінзацією банківської системи, оцінки ефективності застосування макропруденційних інструментів. Ці напрями вдосконалення регулювання банківської системи вважаються Радою з фінансової стабільності (Financial Stability Board, FSB) країн G-20 пріоритетним завданням [21]. Реалізація цих та інших заходів регулювання банківської системи в умовах глобалізації підтверджує проведення більшістю країн чіткої інституційної діяльності щодо посилення надійності кредитно-фінансових установ, а саме:

по-перше, застосування стабілізаційних інструментів регулювання, котрі забезпечують стійкий розвиток банківської системи за рахунок проведення виваженої політики управління банківськими ризиками;

по-друге, використання нормативів достатності капіталу, що сприятиме проведенню антициклічної політики;

по-третє, уведення структурних нормативів, спрямованих на усунення дисбалансів у банківській діяльності шляхом обмеження на використання позичкових коштів, що зменшує боргові ризики банків або обмеження обсягів діяльності;

по-четверте, підвищення довіри до банківської системи, залучення коштів домогосподарств на депозитні рахунки, регулювання споживчого кредитування обігу кредитних і платіжних карток, розширення фінансових послуг і фінансових інструментів для індивідуальних інвесторів;

по-п'яте, стимулювання інноваційного розвитку реального сектору економіки, сприяння підвищенню конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, реструктуризація взаємозв'язків банківського і реального (виробничого) секторів у напрямі їх адаптації до вимог глобалізації.

Регулятивні заходи передбачають контроль над швидкістю обігу фінансових потоків, зменшення цінних розривів, сприяння поширенню банківських та фінансових інновацій, на чому наголошують окремі дослідники [23]. Зростання міжнародної ліквідності й мобільності світових фінансових ресурсів потребують розроблення і неухильного дотримання нормативно-правових актів, що забезпечують належні умови діяльності, захист конкуренції в банківській сфері. При цьому вдосконалення регулювання банківської системи має бути підпорядковане встановленню пріоритетних напрямів її діяльності, пов'язаних із забезпеченням зростання конкурентних переваг національної економіки.

Що стосується України, то сьогодні грошово-кредитне регулювання відбувається шляхом використання Національним банком України рефінансування, операцій із депозитними сертифікатами НБУ та державними цінними паперами на відкритому фінансовому ринку, зміни норми

обов'язкових резервів, маніпулювання обліковою ставкою, зміною економічних нормативів для банків, зокрема норм обов'язкового резервування, тощо. Застосування таких регуляторних інструментів є необхідною, але недостатньою умовою надійного й ефективного функціонування в контексті глобалізації та існування відчутної залежності інфляційних процесів від загальної соціально-економічної політики, курсових коливань в умовах структурних дисбалансів та значної доларизації, хронічних диспропорцій зовнішньоекономічного балансу, значної відкритості національної економіки.

Висновки. Спільними для розуміння сутності глобалізації є визнання більшістю дослідників її впливу на форми та методи державного регулювання економіки, передусім фінансово-банківської сфери, активи якої є найбільш рухливими у світовому просторі. У цих умовах зростає значення послідовного ведення державної регуляторної політики у банківській сфері.

Стає все більш очевидним, що за слабкості (або відсутності) реальної політики відновлення промислового виробництва на інноваційній основі для задоволення потреб внутрішнього споживання

спроба вдосконалити наявні регулятивні механізми банківської системи не дають бажаного результату. Низька конкурентоспроможність продукції вітчизняних підприємств є причиною дефіциту іноземної валюти на внутрішньому ринку, а обмежений доступ українських банків до зовнішніх фінансових ресурсів зумовлений низьким рейтингом банківської системи України, її інвестиційної привабливості.

Потрібна стратегія економічного розвитку, якій би довіряли і домогосподарства, і суб'єкти господарювання. Позитивний вплив здатні забезпечити програми масового залучення коштів національних інвесторів, середніх та дрібних вкладників на виконання обопільно вигідних для економіки і більшості населення проектів. В основі побудови таких програм повинні бути формування нових фінансових інструментів банківського регулювання інноваційно-інвестиційного призначення. Зміна ролі банків в економічному зростанні та інтеграційних процесах вимагає використання регулятивних інструментів із залученням моніторингових спостережень і контролю над макроекономічними змінами та глобальними трендами світового розвитку.

Список літератури:

1. Банківське кредитування в Україні: посткризове перезавантаження : монографія / за ред. С.М. Аржевітіна. Київ : КНЕУ, 2017. 408 с.
2. Сучасні тенденції міжнародних економічних відносин і зовнішньоекономічні зв'язки України : монографія / за ред. д.е.н., проф. В.М. Фомишиної. Херсон : ВКФ «СТАР ЛТД», 2017. 340 с.
3. Циганова Н.В. Концентрація та централізація капіталу в банківській сфері : монографія. Київ : КНЕУ, 2014. 254 с.
4. Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / за ред. О.А. Довгаль, Н.А. Казакової. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. 540 с.
5. Міжнародна економіка : навчальний посібник / С.В. Фомишин та ін. ; за ред. С.В. Фомишина. Львів : Новий Світ-2000, 2011. 446 с.
6. Циганова Н.В. Консолідація у банківському секторі: закономірності, форми прояву і сучасні тенденції. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2013. № 5–6. С. 176–182.
7. Циганов С.А., Циганова Н.В. Вплив іноземних банків на конкурентне середовище в країнах із трансформаційною економікою. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2009. Вип. 82. Ч. II. С. 116–127.
8. Basel III transitional arrangements, 2017–2027. URL : https://www.bis.org/bcbs/basel3/b3_trans_arr_1727.pdf
9. Реформи нормативів ліквідності банків. Департамент фінансової стабільності НБУ. Жовтень 2018. UPL : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80321376>
10. Ченсінг О. Истоки финансового цунами. *Експерт. Украинский деловой журнал*. 2009. № 1–2. С. 27.
11. Творення простору суспільної довіри в Україні XXI століття : матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Львів, 17–19 лютого 2016 р. / відп. ред. С.М. Аржевітіна. Київ : Університет банківської справи, 2017. 523 с.
12. Присяжнюк О.П. Капіталізація банківської системи в розрізі інтеграційних процесів економіки України. *Фінансова сфера та її роль у зростанні конкурентних переваг національних економік* : матеріали науково-практичної конференції. Ч. I. Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2009. С. 206–209.
13. Госдолг Украины сократился до 62,7% ВВП. UPL : https://finclub.net/news/gosdolg-ukrainy-sokratilsya-do-62-7-vvp.html?fbclid=IwAR2RL2eSEVIv0yupNNZS-ZfqzdgVgJJtZ9xXf_5xJv4qhN7arUDuC2akA8U
14. Національний банк запроваджує новий інструмент капіталізації банків. UPL : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=84651156&cat_id=55838
15. Стратегія Національного банку України. Програма дій 2019. UPL : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=86050888>
16. Сапир Ж. Изгнание из «рая глобализации». *Експерт. Украинский деловой журнал*. 2009. № 1–2. С. 24–26.
17. Круш П.В. Сучасна антикризова політика: стратегія і тактика. *Фінансова сфера та її роль у зростанні конкурентних переваг національних економік* : матеріали науково-практичної конференції. Ч. I. Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2009. С. 133.
18. Сизоненко В.О., Циганов С.А. Фінанси та підприємництво: світовий досвід та практика України : навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. С. 182–194.
19. Macropprudential policy tools and frameworks Update to G20 Finance Ministers and Central Bank Governors. 2011. 14 February. UPL : <http://www.financialstabilityboard.org>
20. Любич О.О., Домрачев В.М. Фінансова стабільність та інструменти запобігання фінансовим кризам: міжнародний досвід і рекомендації для України. *Фінанси України*. 2011. № 5. С. 78–93.
21. Progress in the Implementation of the G20 Recommendations for Strengthening Financial Stability. Report of the Financial Stability Board to G20 Finance Ministers and Central Bank Governors. 2011. 10 April. UPL : <http://www.financialstabilityboard.org>
22. Innovative Trends in World Trade Development: The Monograph / ed. by prof. A.P. Rumyantsev. Kiev : NAU, 2018. 416 p.
23. Буковинський С.А., Унковська Т.С., Яременко О.Л. Уроки глобальної кризи: методологічні проблеми реформування міжнародних стандартів, банківського регулювання і нагляду. *Економічна теорія*. 2011. № 1. С. 79–89.

Цыганов С. А.

Институт международных отношений
Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Сизоненко В. А.

Цыганова Н. В.

Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА РЕГУЛИРОВАНИЕ БАНКОВСКИХ СИСТЕМ

Резюме

Рассмотрена организация регулирования и надзора за деятельностью банковской системы в контексте глобализационных процессов. Выявлены желательные направления изменений в развитии банковской системы и интеграции в европейское и мировое финансовое и экономическое пространство. Обоснована необходимость применения международных стандартов и обязательных экономических нормативов, усиления действия превентивных мер. Сделан вывод о необходимости институциональных изменений в регулировании банковских систем, обеспечении их стабильного функционирования и направленности на финансовое обеспечение инновационного развития.

Ключевые слова: банковская система, глобализация, инновационное развитие, экономические нормативы деятельности банков, Базель III, капитализация банков, ликвидность банков, стимулирование долгосрочного кредитования.

Tsyganov S. A.

Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University

Syzonenko V. O.

Tsyganova N. V.

Vadym Hetman Kyiv National Economic University

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON REGULATION OF BANKING SYSTEMS

Summary

The organization of regulation and supervision of banking system activity in the context of globalization processes is considered. The desirable directions of changes in the development of the banking system and integration into the European and world financial and economic space are revealed. The necessity of application of international standards and obligatory economic norms, strengthening of preventive measures is substantiated. The conclusion is made on the necessity of institutional changes in the regulation of banking systems, ensuring their stable functioning and focusing on the financial provision of innovation development.

Keywords: banking system, globalization, innovation development, economic norms of banks, Basel III, bank capitalization, banks liquidity, stimulation of early lending.